

Gyűjtő: FRECH JOZSEF	
Gyűjtés ideje: 2005. FEBRUÁR 14.	
TART.: NAGYBERKI, KISBERKI, VADÁSVERTI GYEDERJÁTÉKOK IV.	
9 oldal	
1. kötet, 1 levél	
FOLYÓIRATI MUTATÓ: NAGYBERKI	
SAJTMUTATÓ:	XXV, 5
	XXV, 6
	XXV, 7

--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Adattár!

Kedves Orsi!

Törököt fogott velünk, de ezek a törökök ellenkezés nélkül kivonulnak gyerekjáték-országból, ha már nincs rájuk szükség. Azért még fogadja szívesen küldött munkánkat.

A nyomdafestéket kicsit piritó szavakat nem tudtuk kihagyni, mert akkor hamissá válna a játék leírása.

Az adattárból nem kérek semmit, mert a Kiss Áron-könyv értékének csak egy részét törlesztettük, ha egyáltalán törlesztettük.

Az Erzsike nevében is szeretettel köszöntöm.

Nagyberki, 2005. február 14.

Hósta bdoni

Alaj Nagyberki
Lipótváros u. 10.

7255

NAGYBERKI, KISBERKI ÉS VADASKERTI GYEREKJÁTÉKOK IV.

A leirt játékok az 1940-es és az 1950-es, 60-as években "éltek". Az biztos, hogy legtöbbjét - lehet, hogy más változatban - már a '40-es évek előtt is játszották, de az is biztos, hogy lassan, folyamatosan elfelejtették szinte valamennyit.

Eltűntek a grundokról a gyerekek, a grundoknak még lenne hely. Már a fejelés sem önálló játék, hanem a mezt öltött, csukát húzott kimért pályán játszó-edző gyerekek szükségmegoldásként élnek vele.

Az órákig tartó, sok gyereket mozgató katonásdi helyett a kisgyerek általában egymaga - esetleg barátjával - adja le a kattogó sorozatokat műanyag géppisztolyával.

A gicával rajzolt himes tojást már csak néhány öreg örzi féltékenyen és szeretettel. Helyettük gyorsan elkészíthető a feloldott porfestékben festett egyszínű tojás a divat, az igényesebbek kis papirmatricákat ragasztanak rájuk, így bontják az egyszínűséget, az egyhanguságot. /A mellékelt fényképen lévő himes tojásokat már nem gicával rajzolta a feleségem, de rajzolta, és hagymahéj levével adott nekik barna színt./

Nem tisztem eldönteni, hogy a gyerekjátékok változásában mi a fejlődés, vagy a hanyatlás. Ezt a szakembereknek, és a változást előidézőknek kell értékelni.

*

EGYENSÚLYOZÁS BOTTAL VAGY SÖPRÜVEL. Kinyújtott kezünk mutató ujjának ^{hegyére} kb 2 méteres vékonyabb-vastagabb botot helyeztünk függőlegesen. Igyekeztünk az imbolygó botot minél hosszabb ideig az ujjunkon tartani, természetesen közben lehetett előre-hátra-oldalra lépni, mozogni mintegy ellensúlyozva a bot kilengését. Az ügyesség variációi: volt, aki az ujj hegyén is meg tudta tartani a botot /vagy a fanyelű söprűt/, volt olyan, aki, ~~az~~ az egyik ujjáról a másikra át tudta "rakni" a botot úgy, hogy a másik kezével hozzá sem nyúlt. Korhatárt csak a bot "elbirhatósága" szabott. Elsősorban a fiúk szórakoztak így. Sokszor egyedül próbálták ki ügyességüket.

FEJELÉS. Csak 10-14 éves fiúk játszották mindhárom faluban. Nem volt szabvány pályaméret: mindenhol játszottuk, ahol volt egy kis füves, vagy nem füves tér. A lépéssel kimért kapuk "kapufája" a levetett, egymásra dobált ruhadarabok voltak, ez örökös vitát jelentett, amelyik labdát a magasabb kapus még elérte, az alacsonyabb viszont nem, akkor gól volt-e vagy nem. A "kapufákról" sem pattant semerre a labda, nehéz volt eldönteni, hogy mikor ment mellé a fejelés, vagy mikor a kapuba.

A fentiekből kiderült, hogy a játékhoz csak egy labda kellett. Fejeltünk valahonnan kiselejtezett teniszlabdával, de leggyakrabban közepes méretű gumilabdával játszottunk.

A játékosok száma sem volt meghatározva, ketten is játszhattuk, de így nem volt izgalmas. Egy-egy csapatban legtöbbször hárman-négyen voltak. Vagy a már összeszokott csapatok játszottak egymás ellen, vagy a csapatkapitányok fölváltva választottak maguk mellé játékosokat. Az is előfordult, hogy az erősebb csapat megengedte a gyengébbnek: egy játékosal többen legyenek.

A játékot soha nem játszottuk időre: előre megállapodtunk, hogy

az a csapat győz, amelyik előbb fejel például 10 gólt. /természetesen lehetett ez több is, kevesebb is./ Játékvezető - bíró - nem volt: a játékosok maguk döntötték el a vitás ügyeket, bírálták el a szabálytalanságokat.

A meccset kapuból kellett kezdeni. A játékos a feldobott labdát fejével igyekezett minél távolabbra juttatni az ellenfél kapuja irányába. Ennek két alapvető technikája volt. A magasra feldobott labda a játékos fejről nagyobb távolságra repült, de legtöbbször pontatlanul. Alacsonyabb feldobással és erősebb fejbólintással sokkal pontosabb volt a labda útja, és a fejelés erőssége.

Az ellenfél arról a helyről fejelhette vissza a labdát, ahol azt elkapta, elfogta. Ha úgy látta, hogy nem kell kézzel elfogni, hanem azonnal vissza tudta fejelni, ezt nevezték stukknak. Ahol a stukk leesett, onnan ismét fejelhetett a stukkózó. Ha a stukkot az ellenfél játékos a levegőben elkapta, ő fejelhetett kézből, de ha a stukkot kézérítés nélkül visszafejelte, ez is stukknak számított. A stukknak volt még egy nagy előnye: ha földetérés nélkül került a kapuba, ez két gólt ért.

Néhány összeszokott csapat olyan tökélyre vitte a játékot, hogy fejről fejre passzolták egymásnak a játékot, ez gól esetén nem jelentett stukkot.

Tavaszi-nyári játék volt.

FÉSŰ-MUZIKA. Egy tiszta fésűre vékony selyempapírt tettünk, majd a szánk-on huzogatva fújtuk. Az ügyesebbek dallamokat, egyszerűbb dalokat is eljátszottak rajta. Igaz, hogy 8-10 éves gyerekek, elsősorban fiúk muzsikája volt, de néhány felnőtt is ügyesen használta.

FUTBALL. Nem a mai labdarúgásról, hanem az ötvenvalahány évvel ezelőtől, általunk játszottról.

Nagyon sok hasonlósága volt a fejeléssel, de az eltérések jelentősek voltak. A pálya nagysága, minősége itt sem volt meghatározó, természetesen a füveset szerettük jobban, mert a kapusnak sokkal többet kellett vetődni, mint a fejelésnél. A játékosok létszáma itt sem volt meghatározó, kiválasztásuk is hasonló volt, de azért tizenegynél többen nem lehetettek egy csapatban. /Sohasem voltunk ennyien./ A "kapufák" is hasonlóak voltak.

Rongylabdával kezdtük, és mezitláb. Csak később rugtuk a különböző méretű - néha lyukas - gumilabdát. Itt sem játszottunk időre: közös megegyezés szerint a megállapított legtöbb gólt rugó csapat győzött. Megállapodás döntötte el azt is, hogy három, a képzeletbeli alapvonalon át kirugott labdáért szögletűgást /kornert/ végezhetett e az ellenfél csapata, vagy tizenegyest, például három kornertért egy tizenegyest. A biráskodást mi magunk végeztük, természetesen itt is elkerülhetetlenek voltak a viták. Ellentétben a fejeléssel: itt csak a kapus foghatta meg kézzel a labdát.

Mindhárom faluban népszerű volt a 10-14 éves fiúk játéka, természetesen a szabályok és a lehetőségek eltérhettek egymástól.

HINTÁZÁS. Alapvetően kétféle hintázás volt, közülük az egyik inkább hintáztatás. A szülők vagy a nagyszülők közül valamelyik egyik térdén áttette a másik lábát, amelynek lábfejére ültette a kicsi gyereket, majd - annak kezét megfogva - 20-30 cm magasságig le-föl emelte a kicsit, közben énekelte: hinta, palinta / karácsonyi Katica / Józsika stb/. Legtöbbször nem szórakozás volt a hintáztatás, hanem a nyugós gyerek megnyugtatója.

Az "igazi" hintázás" komolyabb volt. Egy, a gyerek súlyát kibíró kötelet 2-3 magasságban lévő faágra kötöttünk, alsó végére pedig olyan hosszúságú gömbölyű fát erősítettünk, amelyre a hintázó gyerek - a hinta kötelét lába közé fogva - kényelmesen ráülhetett. Az ülőfát olyan magasra helyeztük el, hogy a hintázó lába érhesse a föl-

det, mert - ha egyedül hintázott - a lábával lökve tudta elindítani a hinta lengését /előre-hátra/, utána már testsúlyának át-éthelezésével egyre gyorsabban, egyre nagyobb ivben lendült ki a hinta, természetesen közben a hintázó mindkét kezével fogta a kötelet.

A hinta kényelmesebb változata: /az ülőfa /vagy a fát helyettesítő deszka/ mindkét végére kötöttünk egy-egy kötelet, ebben az esetben a hintázó egyik kezével az egyik, másik kezével a másik kötelet fogta.

Egyedül is lehetett hintázni, de legtöbbször ketten-hárman hintáztak /természetesen nem egyszerre ültek a fára vagy a deszkára/, ilyenkor mindig akadt valaki, aki lökéseivel segítette a hinta gyorsulását, kilengésének nagyságát.

Jó gyomrú gyerekek a fán /deszán/ ülve körbe tekerték a kötelet vagy a köteleket például balról jobb irányba, egy idő után elenengedték az összetekert kötelet, ami önmagától visszacsvaradott eredeti állapotába, így a hintázó egy helyben gyorsuló ütemben helyben pörgött.

Lányok és fiúk is hintáztak mindhárom faluban, korhatár nem volt, csak a "tengeri betegség" tiltott el néhányat a hintázástól: gyomruk nem bírta a lengést. Természetesen ezek búcsúkor nem ültek fel az ördöghintára.

HÚSVÉTI JÁTÉKOK. Még az 1940-es '50-es években is természetes volt, hogy ahimes tojasokat gicával rajzolták meg azok is, akiknek nem volt kiemelkedő kézügyessége, rajztehetsége. /Gica: vékony, 10-15 cm hosszú ág egyik végét behasították, a hasítékba kb 2 cm hosszú, cipőfüzörrel lehúzott végtelenítőt, vagy hasonló vastagságú baromfitollat kötöttek, ezt mártották a felolvasztott viaszba, és ezzel rajzoltak különböző mintákat a tojásra. A megrajzolt tojást vöröshagyma héjának levében megfőzték, így szép barna színe lett, de a viasz helyén nem fogta meg a tojás a héjat. A kihült, kész tojást szalonna bőrrel fényesítették./

Természetesen mi, gyerekek arra törekedtünk, hogy ne csak szép, hanem sok himes tojásunk legyen. A "gyűjtemény" gyarapításának most csak két módját ismertetem, bár ez nem jelentett igazi gyarapodást, mert szerzeményünket legtöbbször meg kellett enni, pedig húsvét környékén még a hátunk közepére sem kívántuk a főtt tojást.

Tojás-törés. A himes tojást úgy szorítottuk a markunkba, hogy csak kisebbik része /a hegyes fele/ maradjon szabadon. Az ütésre vállalkozó hasonlóan tartotta a sajátját, majd partnere tojására ütött. Volt, hogy mindkettő héja betörött, ebben az esetben egyik sem nyert. Ha csak az egyik törött be azt gazdája elveszítette: ellenfele vagy megette, vagy elajándékozta. Egyik évben arra lettünk figyelmesek, hogy az egyik barátunk mindenkinek a féltett himes tojását betörte, az övé sértetlen maradt. Kiderült a huncutság: fúrás-hoz-faragáshoz értő édesapja fatojást készített, szépen befestették, ezzel győzött.

Pénzdobálás. A himes tojást oldalára fektetve letettük a földre. A vállalkozó gyerekek a tojástól kb egy méteres távolságra állva fémpénzzel megcélozták, és dobtak. Ha nem találták el, a pénz a tojás gazdájáé lett, ha talált, akkor a dobó megnyerte a tojást. Ezzel még pénzt is lehetett keresni. A nyeresre a legalkalmasabb a nehéz régi két- vagy ötforintos volt, az alumínium érmék lepattantak a kemény tojáshéjról. A tojástörés és a pénzdobálás 8-14 éves fiúk játéka volt.

Tojás-gurítás. Húsvét másnapján, délután a vadaskerti fiúk, lányok /sokszor a kisberkiek is/ szép idő esetén kimentek a Farkasdombra, oldaláról gurították himes tojásukat. Ritkán törött el a tojás, mert a tavaszi füvet birkák legelték, amelynek következtében olyan volt, mint a pázsit. A ritka törés csak akkor következett be, ha a guruló tojás elbújt apró homokkövel "találkozott". A gurításnak nem

volt olyan komoly tétje, mint a pénzdobálásnak. A szép idő, a tavasz, az együttlét révén mindenki nyertes volt, külön sikerélménye annak volt, akinek a tojása a legmesszebbre gurult. A versenyben nem volt korhatár, sokszor még nagylányok, legények is kint voltak a Farkasdombon, amelynek tengerszint feletti magassága 200 méter. Természetesen csak a "lábánál" 10-20 métert birtokoltak a gurítók.

KATONÁSDI. Nem emlékszem, hogy pandúr-betyárt játszottunk volna, hanem mindig katonásdit: a magyarok vagy a törökök, vagy a németek ellen harcoltak. Természetesen mindenki magyar akart lenni, de ellen fél is kellett, különben nem lehetett volna harcolni. A harcok során mint a valóságban is, egyre modernabbak lettek a fegyverek: ötvenhatvan évvel ezelőtt a kardot a kerítésből kilopott száraz, vékony bodza helyettesítette /Vadaskert/, később - évtizedek múlva - egyszerű, fából faragott kardok, elsősorban Nagyberkiben. A kardhoz hasonló bodza helyettesítette a dárdát is. Sortüzet adtunk egymásra kemény hantokkal - volt, aki csak adogatta a löszert, hogy a tüzelés gyorsabb legyen -, kővel, kaviccral soha nem dobálózunk. Később megjelent a nyíl, a nyílpuska és a csúzli. /Ezeknek a fegyvereknek a készítését, alkalmazását, és hatótávolságát részletesen leirtam a Nagyberki, Kisberki és vadaskerti gyermekjátékok II. c. dolgozatomban./

A nagyberki gyerekek a kertekben, a kertek végében lévő réteken harcoltak egymás ellen, a felsőfalusiak legkedvesebb harctere még az 1960-as években is az elhanyagolt kastélypark és környéke volt.

A kisberkiek is a kertekben és a falu dél-keleti, déli szélén a bokros rétszálon csatáztak egymással. Legnagyobb csatáikat azonban Vadaskertben, a Farkasdomb környékén vívták az örök ellenféllel, a vadaskerti gyerekekkel. Néhány epizód ezekből a csatákból.

A vadaskertiek az ellenséget figyelendő a Farkasdomb tetején és a kiserdő szélén, a domboldalban bunkert ástak, amelyben 2-3 megfigyelő elfért. Alcázó teteje is volt a bunkereknek. Egyik alkalommal a megfigyelők valószínűleg egymással voltak elfoglalva, amikor a kisberkiek észrevétlenül megkerülték a farkasdombi megfigyelőket, és rájuk szakították a bunker tetjét. A rövid ideig tartó csata a meglepett vadaskertiek vereségével ért véget.

Egy másik alkalommal a kisberkiek ismét Vadaskertbe látogattak. Most nem volt meglepetés: a csapatok, nagyjából egyenlő erő /a terep ismerete a vadaskertieknek kedvezett/, szemben álltak egymással. Most is a kisberkiek győztek, mert a tanító fia "tankot" hozott magával: öklelős kecskéjüket, amit a vadaskerti támadások egyre ingerültebbé tettek, ezért egyre jobban felbőszülve megfutamtotta a hős vadaskertieket, akiket nemcsak a vereség bántott, hanem a győztesek nevetése is.

Az egymás ellen harcoló gyerekek együtt jártak iskolába, de hiába: a háborúban nincs barátság, csak győzelem és vereség, és kék foltok.

KARTYAJÁTÉKOK. Általában télen kártyáztunk, magyar kártyával. 8-12 évesek voltunk.

Csapid le csacsi! Mindegyik játékos négy lapot kapott. A maradékot színével lefelé fordítva az asztal közepére tettük, ebből húztak a játékosok egymás után egy-egy lapot, közben - magukban - eldöntötték, hogy a négy szín közül ki melyiket gyűjti. Amikor elfogyott az asztalról a kártya, akkor egymástól húztunk egy-egy lapot. Akinek az általa választott /gyűjtött/ színből meg lett a nyolc darab, az gyorsan lecsapta lapjait, közben azt kiáltotta, hogy: csapid le, csacsi! Aki utoljára csapta le kártyáit, az lett a csacsi még akkor is, ha megvolt az összes, általa gyűjtött szín. Leg-

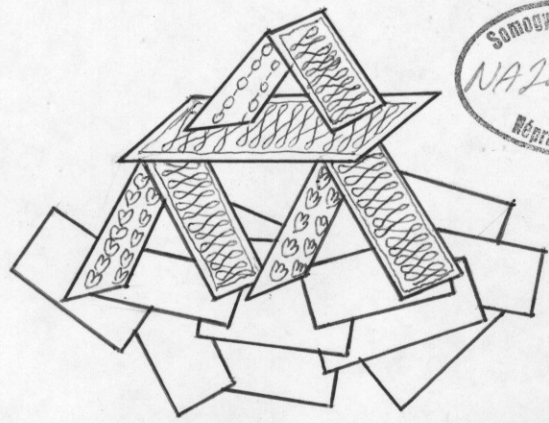
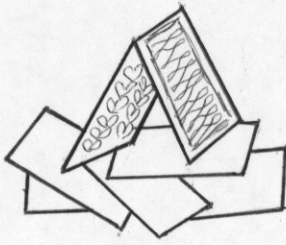
többször 2-4 gyerek játszotta. Természetesen akkor volt igazán izgalmas a játék, ha minél többen játszottak.

Fekete Péter. Mindegyik játékos kapott az összekevert pakliból 4 lapot. Előzőleg megállapodtunk abban, hogy melyik legyen a Fekete Péter, például a tökk király. Felváltva húztunk a maradék lapokból, ha valakinek például nyolcas volt a kezében és nyolcast húzott /természetesen vonatkozott ez más értékekre is/ akkor a két nyolcast az asztalra tette. /Az előre megállapított Fekete Pétert nem volt szabad lerakni./ Lassan mindenki megtalálta a kezében lévő lapok párját, csak egy maradt meg valakinél /a példánál maradva/ a tök király, ez a játékos lett a Fekete Péter. Általában hárman, négyen játszottunk, természetesen több játékos is lehetett.

Huszonegyezés. Közös megegyezéssel kijelöltünk egy bankost, aki a lapokat is osztotta. Kezébe vette az összekevert paklit színével lefelé fordítva, a legalsó lapot a pakli tetejére tette színével felfelé, majd mindegyik játékosnak a pakli aljáról adott egy lapot úgy annak értékét /hetes, nyolcas stb/ csak a lap tulajdonosa láthatta. Előzőleg az osztó, a bankos a bankba tett a saját készletéből több szál gyufát /mert majdnem mindig gyufában játszottunk/, majd a megbeszélte sorrendben kezdte a játékot: megkérdezte a játékost, hogy kér-e lapot. /Ez egy kártyát jelentett./ Kért, volt aki egyszerre kettőt is. A bankos a kezében lévő pakli aljáról adta a lapokat. A lapot kérő magában számolta lapjai értékét: ha elérte a minimum 15-öt vagy 16-ot /ezt is egyezés határozta meg/, akkor megállt, természetesen lapjai értékének az összességét nem mondta meg senkinek. Ezt megelőzően, a második lapnál saját gyufaszálalából kirakta tétjét a bank mellé. Ha két lapból érte el a 21-et /egy 10-es és 1 ász - disznó -, vagy két ász/, akkor azonnal kivette nyereményét a bankból: annyi szál gyufát, amennyit megjátszott, vagy az egész bankot, ha előzőleg bejelentette, hogy: bank! Más esetekben a bankosnak jogában állt vele szemben kijátszani a saját lapját: ha a bankosé ugyanannyi vagy nagyobb értékű volt, akkor a bankos nyert, ellenkező esetben a másik játékos. Az is bankos joga és lehetősége volt, hogy először megvárta mindenki tétjét, csak akkor játszotta meg a saját lapjait. Ha a bank üres lett, a bankosnak a sajátjából kellett feltölteni. A bankosok cseréje is egyezségeen múlt: vagy mindegyik forduló után lett a következő játékos a bankos /ez ritka volt/, vagy a lefordított pakli emelésével döntötték el a sorsát: aki a legkisebb értéket emelte, kénytelen volt átvállalni a bankos feladatát, de ilyenkor a régi bankos magához vette a bankban lévő összes gyufaszálalát. A lapok értékei: a számozottak /hetes, nyolcas, stb/ annyit értek, amennyi rájuk volt írva. Az alsó kettős, a felső hármas, a király négyes, az ász tizenegyes volt, de - mint már említettem - egymás után kapott két ász közül az egyik lehetett tízes is. Ha valakinél a lapok összértéke elkerülte a huszonegyet, lapjait bedobta: a bankos - hasonlóan a többi már megjátszott laphoz - a pakli tetejére rakta színével felfelé.

Mindhárom faluban játszották, kisebb eltérésekkel. A fiúk kedvelt játéka volt, lányok nem játszották.

Körül szaros. Az összes kártyát színével lefelé fordítva összevissza elterítettük az asztalon. Két lapból, azokat összeboritva, sátrat állítottunk az elszórt lapok tetejére, közepére. Ezután mindegyik játékos egymás után húzott egy-egy lapot, vigyázva, hogy a sátor össze ne dőljön. Ha valakinél összedőlt a sátor, az lett a körül szaros. Nehezítette a játékot az, ha a sátor nem két lapból, hanem emeletes, sokszor több emeletes.

Szereted a... A lapokat ugyanúgy terítettük el az asztalon, mint a körül szarosnál. Az egyik játékos a lapot húzónak, még a húzás előtt azt mondta, hogy: szereted a, szereted a - Jancsit, ha a laphúzó kislány volt, ha fiú, akkor lányvet mondott. Ha a húzott lap piros volt, akkor szerette, ha zöld, akkor reménykedhetett. Addig húzott, amíg piros lapot nem talált, természetesen a nevek változtak. Utána a másik játékos kérdezett. A vesztes az lett, akinek a legtöbb nem piros színű lap gyűlt össze. Végeredményben sem győztes, sem vesztes "igazándiból" nem volt, csak annak az izgalma tette széppé és izgalmassá a játékot, hogy kiderültek a "titkolt szerelmek". Természetesen lányok és fiúk együtt játszottak.

Szinre szint. A pakli kártyából kört formáltunk úgy, hogy a lapok színükkel lefelé voltak fordítva. A kör közepére az egyik játékos egy tetszés szerinti lapot tett színével felfelé. Ha ez a lap például piros volt /száma, értéke nem számított/, akkor a következő játékosnak addig kellett a körből lapot húzni, amíg pirosat nem talált /lehet, hogy elsőre sikerült/, akkor lapját a körben lévő pirosra tette és "elküldte" egy bármilyen színű kártyával, mondjuk zölddel: ilyen színű lapot tett a saját pirosára. A következő játékosnak már zöldet kellett keresni és elküldeni valamilyen színnel, a küldő lap lehetett zöld is. Ha a játékos elsőre nem találta a megfelelő színt, akkor addig kellett húznia, amíg meg nem találta. A használhatatlan lapot magánál kellett tartania, ezekből is játszhatt. Ha a körből elfogytak a lapok, azzal játszottak, ami a kezükben volt. Az is előfordult, hogy a körből elfogytak a lapok, de a kezükben sem volt olyan, amilyen kellett volna, ilyenkor a színével felfelé lévő pakliból kellett visszavenni a felsőt, sokszor még többet is, amikor végre megtaláltuk a megfelelő színt. Az lett a győztes, akinek legelőször fogytak el a lapjai. Lányok és fiúk együtt játszották.

Zsirozás. Ketten is játszhattuk, de négyesben volt legjobb a játék. Ha négyen játszottunk, akkor két lehetőség volt: vagy ketten alkottak egy párost, vagy mindenki egyedül, magának játszott. Ez a ráütéseknél és az eredmény megállapításánál volt lényeges. A kiért lapot ugyanolyan értékű lappal lehetett ütni, megfogni. A hetes mindegyik lapnál erősebb volt. Ha mindenki egyedül volt, ebben az esetben csak akkor nyerte meg a kijátszott lapot, ha ugyanolyan erős lapokkal vagy hetessel folyamatosan végig ütötte a partit. Ha ketten alkottak egy csapatot /egymással szemben ültek/, akkor az egyik kihagyhatott egy ütést, majd a másik folytatta. A parti végén az eredmény megállapításánál zsirnak számított a tizes és az ász /disznó/, ezek szerint maximum 80 lehetett a végeredmény. Mindig az kevert, aki 60-nál kevesebb zsirt mondhatott a magáénak /csapat esetében a két játékos eredményét összeadták/, a következőkben a vesztes keverte és osztotta a lapokat. Volt, aki még üres, zsirnélküli lapot sem mondhatott a magáénak, ez volt a bunda. Természetesen voltak variációk, de a leirtak, az alapjáték volt a leggyakoribb és a legszebb. Variációk: 1. eredménytelenül függetlenül a keverés és az osztás sorba ment, 2. a hetessel egyenértékű volt a király is, ez felhigitotta a játékot, 3. később már papírra írták az eredményt: a megnyert zsirok összessége adta a végeredményt. Elsősor-

ban fiúk játszották, de előfordult az is, hogy fiúk és lányok együtt játszottak.

LÁNC GYERMEKLÁNCFÜBŐL. A gyermekláncfű sárga virágját, később fehér bóbitáját letéptük. A vékonyabb részt a szár vastagabb alsó üreges részére dűgva karikát kaptunk. A következő szarát először átbujtattuk a meglévő karikán, ekkor tűztük össze. A következő karikát is így kapcsoltuk a már meglévő kis lánchoz. Ezt ismételve elkészült egy rövidebb-hosszabb láncc - szemei természetesen nem voltak egyformák -, könnyen szakdó láncc. Ha végtelenítettük: az első és az utolsó lánccszemet is összekapcsoltuk, nyakba lehetett akasztani. Hat-nyolc éves lányok készítették, néha a hasonló koru fiúk is segítettek.

LÖVÖLDÖZÉS GYÜMÖLCSMAGGAL. Jó játék volt, a szó igazi értelmében, mert először meg kellett enni a cseresznyét vagy a meggyet ahhoz, hogy magjakkal lőhessünk. A már csupasz magot jobb kezünk hüvelyk és mutató ujjunk közé fogtuk, és addig szoritottuk-nyomtunk, amíg a mag bizonyos távolságra /2-4 méterre/ el nem röpült. Egymásra célozva, löve és találva sem volt veszélyes. Versenyjelleget a lövöldözés csak akkor kapott, amikor nem egymásra, hanem távolságra lőtünk: ki tudja távolabbra lőni a magot. Természetesen korhatárnélküli volt ez a lövöldözés, elsősorban fiúk, ritkábban lányok is gyakorolták.

PÉNZGURITÁS DESZKARÓL. Egy 60-100 cm hosszú, 10-15 cm széles deszkát 30-35 fokos szögben, például a ház pitarjának /pitvar/, ezen a deszkán pénzt gurítottunk le, mindenki annyi és olyan értékű érmet, amennyit, illetve amilyent akart. Az nyerte el a gurított pénzt, akinek a pénze a lehető legközelebb került a másikéhoz. Vita esetén vékony pálcával mérték a távolságot. A deszka méretének és dőlési szögének nem volt jelentősége csak annyiban, hogy az érme legurulhasson. Ha a pénz nem gurult végig a deszkán, nem vett részt a játékban. Korhatár nem volt: akinek pénze volt és gurítani tudott, részt vehetett a játékban. Néha még felnőttek is játszottak velünk. Nem volt olyan népszerű és elterjedt, mint a pleckázás. Csak Vadas-kertből ismerem.

SIP BUZASZÁRBÓL. Sohasem terveztük, hogy készítünk ilyen sipot, csak akkor jutott eszünkbe, amikor olyan mezei úton jártunk, amely mellett búzatábla volt. Ha a búza már kalászát bontogatta, de a szára még zöld volt, akkor letörtünk egy 5-10 cm hosszú darabot, egyik végét finoman megharaptuk úgy, hogy a szájbavett vége összelapult, két oldalán kicsit behasadt, így megfújva kellemes hangot adott. A hangot - nem volt erős - befolyásolta a búzaszár hosszúsága és vastagsága. A sip készítése kortól független volt. Csak Vadas-kertből ismerem.

TÉLI JÁTÉKOK. Mindegyikhez nélkülözhetetlen volt a hó. Ezt azért mondom, mert voltak hónélküli telek is, ilyenkor ezek a játékok elmaradtak, de úgy emlékszem, hogy 50-60 évvel ezelőtt télen tél volt, nyáron nyár, a többi évszak is betartotta a "menetrendet".

Szánkózás. Ötvenvalahány évvel ezelőtt a vas szánkó /ródli/ a három faluban - különösen Vadaskertben - fehér holló volt. Szánkónkat /szankónkat/ - legtöbbször egy személyes volt - édesapánk, öregapánk, vagy fűráshoz-faragáshoz értő rokonunk készítette leggyakrabban akác-fából, száraz akácfából. Készítésükhöz nélkülözhetetlen volt a fejsze, a faragó pad és a vonyókés. Fémszeget ritkán, illetve egyáltalán nem használtak, faszeggel vagy csapolással helyettesítették. Két

szarvára madzagot kötöttünk, amit a szán húzásánál használtunk, lecsúszáskor - ritkán fogódzóként, vagy irányításként. Sokszor ezt a madzagot a lovasszán hátulsó végén lévő egyik fémkarikába fűztük, így huzattuk magunkat.

Vadaskertben tizennégy helyen szánkóztunk: Homokalj, kerceseligeti kövesút /akkor még nem volt autóbuszjárat, a néhány személygépkocsi télen nem tudott erre járni/, Kiserdő, Farkasomb /itt volt a szánkózó helyek legtöbbször/, Tárkány erdő, meredekebb kertek. Ide jártak a kisberki gyerekek is, a távolság miatt ritkábban a berkiek.

Lassú pályákon mindkét kezünkben egy-egy bottal segítettük a szánkó gyorsaságát, a gyorsabb pályák némelyikén - például a kerceseligeti úton - ezekkel a botokkal, illetve jobb vagy bal lábunk sarkának időközönkénti letételével irányítottuk a szánt.

A szánkózási szezonban sokszor elfelejtettük megírni a házi feladatot is, mert este későn, átázott cipővel, vizes lábbal és vizes ruhával kerültünk haza. Vizes lett a ruhánk, mert ha a szán fölborúlt, belehemperegünk a hóba.

Iskolából hazamenet sokszor felvettek a szőlőhegyre /hőgyre/ trágját /ganyét/ szállító lovasszánok gazdái is. Nem ültünk fel, inkább a szán vastag talpára álltunk, az oldaldeszkába kapaszkodtunk, hogy le ne essünk.

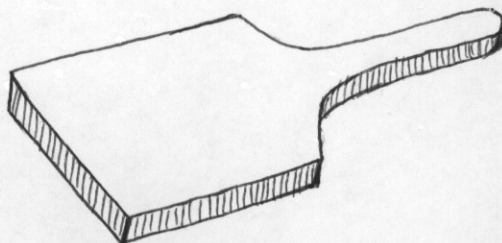
Az idő múlásával természetesen változtak a szánkók és a szánkózási szokások is. Lassan eltűntek a régi szánkók, helyükbe gyárakban készítették kerültek, legtöbbször rossz volt, rossz ma is. Soknak a talpára fémlapot csavaroztak, a csavarok - akármilyen mélyre süllyesztették őket - akadályozták a csúszást. Ezeket a szánkókat is lassan fölváltotta /fölváltja/ a műanyag zsák: a zsákokba 20-30 cm vastagságban szalmát vagy rongyot tesznek, erre ülve csúsznak le a pályán, amelyek száma a valamikori tizennégyről egy-kettőre, esetleg háromra csökkent. Megjelent 10-15 évvel ezelőtt egy veszélyes módszer: a szánkót - rajta a kisgyerekekkel - gépkocsi után kötötték, így, lassan hajtva húzták a forgalomban maguk után a szánt. Ez Nagyberkiben volt a jellemző.

Elsősorban a fiúk szánkóztak. Korhatár nem volt. Vasárnap délutánonként a nagylányok és a legények is szánkóztak.

Hógolyózás. Csak az olvadó, kásás hóból lehetett kemény hógolyót gyúrni. Először kesztyűben gyurtuk, nyomtuk össze a maroknyi havat, de a kesztyű pár perc alatt átázott, kényelmetlen lett, ezután kesztyű nélkül készítettük a hógolyókat, folytattuk a hógolyó-csatát. Kivörösödött kezünket néha a szánkó elé tartva hühogásunkkal melegítettük meg. Ha az ellenfelek közül valakit elkaptunk, előszeretettel dörzsöltük meg az arcát egy marék hóval /megmosdattuk/, vagy a nyakába, az inge alá nyomtuk egy-két marék havat. A lányok sem voltak kivételek. A hógolyóba követ vagy más nehéz, veszélyes tárgyat soha nem gyurtunk. Általában iskoláskorú fiúk hógolyóztak, de majdnem mindig volt néhány lány is a csapatokban, sikoltozásukkal "hangulatot" adtak a csatának.

Hóember készítése. Fagyos porhóból nem lehetett készíteni, csak olyanból, ami már egy kicsit "összeállt". Csináltunk egy nagy hógolyót, amit végig görgettünk az udvaron, közben "hizott": egyre nagyobb lett. Amikor úgy éreztük, hogy elég nagy, akkor az udvar közepére állítottuk. Hasonlóan készítettük el a fejét is, csak kisebbre. A fejére lyukas lábast/lábost/ vagy fazekat tettünk, lehetőleg pirosat, vagy kéket. A két szeme a kályhából kikotort kihült, megfeketedett fadarab volt, kabátján a gombok is, ugyanilyen elszenesedett fával rajzoltuk meg a száját mindig felfelé görbitve, mintha nevetne, mosolyogna. Az orra hagyományosan sárgarépa volt. Felfelé álló két kezét egy-egy bot vagy egy bot és egy seprű jelezte. A hóembert senki nem bántotta /még hógolyózás közben sem/, a tél múltával lassan elolvadt. 8-12 éves fiúk építettek hóembert.

TENISZ. Nevezzük jobb híján így a játékot, bár 1950-ben, az 50-es évek elején nem láttunk igazi tenisz-játékot sem a valóságban, sem a televízióban. /Hol volt akkor még a tévé!/ Sik területen vékony botokkal, ősszel kivágott kukoricaszárból kialakítottunk egy kb 10-12X4-5 méteres téglalapot, amit megfeleztünk. Beálltunk a saját térfelünkre /egyszerre csak ketten játszottunk/, és az általunk deszkából fűrészelt-faragott ütővel "szerváltunk": az ellenfél térfelére ütöttük a kisméretű gumilabdát. Az ütő méretei hasonlóak voltak a mai asztalitenisz-ütőéhez. Szabályok: az ellenfél területén csak egyszer pattanhatott a labda, ha egynél többet, akkor a szerváló nyert egy pontot, ha a szerváló labdája nem esett az ellenfél játéktérére /túl szállt azon/, vagy a saját térfelére ütötte a labdát, mindkét esetben az ellenfél kapott egy pontot. A játék, amit csak Vadaskertből ismerek, az előre meghatározott pontszám eléréséig tartott.

TÜKRÖZÉS. Nyáron, napsütésben éltünk ezzel a lehetőséggel. A búcsúban vásárolt zsebtükröt /8-10X5-6 cm/ úgy fordítottuk a napsugarak felé, hogy az éles, vakító fényfoltot vetített például a szomszéd ház falára. Ha társunk volt, igyekeztünk egymás fényfoltját "megfogni". Néha kegyetlenség is volt a játékban: az erős fényfoltot a "nem kívánt" személy /gyerek vagy felnőtt/ szemébe villantottuk, aki másodpercekig "megvakult": nem látott semmit. Kétféle tükröt lehetett vásárolni: az egyiknek csak az egyik fele volt tükör, a másik felét befestették, a másiknak - ez volt a drágább és a modernebb - mindkét fele tükrös volt. 6-12 évesek tükröztek, természetesen nem volt mindig ilyen merev a korhatár, hasonlóan a többi játékhoz.

..-

Nagyberki, 2005. február

Frech József

A rajzokat Frech Józsefné készítette.

Adatszolgáltatók:

1. Frech Józsefné /1945 - / 7255 Nagyberki, Ujváros u. 10.
2. Péterfai István /1956 - / 7255 Nagyberki, Arany János u. 11.
3. Stágl József /1945 - / 7255 Nagyberki, Petőfi S. u. 28.

Fotó: Frész József
(A felvétel 2003-ban készült)

6060 001 N N N+1-07 GR99 2055-7/100-0

